

תמוז, תש"ד

/כרך רביעי/

חוברת א'—ב' (כ"א)

על לויט-קול. אליעזר מרגולין

מפקד הגדוד העברי ומגן תל-אביב

שנפטר בנכר

אבלים חיילי ישראל ומגיניו

אחד מפלאי הגולה. בן להורים אדוקים וכשבא לארץ היה כמעט "גוי", בגיל של שבע-עשרה. בתוך סביבה גויית, במזרח אוקראינה, על גבול חבל הדון, גדל הנער העברי בלי "חדר", בלי השראה של תורה, בלי כל ידיעה על עמו ועל עברו הגדול ועל תרבותו המזהירה. האב, איש אדוק ויודע ספר במקצת, היה שקוע ראשו ורובו בדאגות פרנסה, ויפקיר את בנו לסביבה הזרה. ויגדל הנער בין "השקצים" ויהי כמוהם, ויאהב את שפתם את ספרותם ואת משורריהם, את פושקין ואת לרמנטוב, ויאהב את השדות הרחבים ואת הנהרות, את הדון ואת הוולגה, פארי "המולדת", וידבק בקווקים ויאהב את רוח החופש שלהם ואת גבורתם, ואת סוסייהם אהב.

אבל מאן זהו פלאי, אחד טמיר ונעלם, שמר מתחת להכרתו את ה י ה ו ד י שבו. מיהו זה ששמר, כיצד שמר?... חידה. אחד מוקני רחובות היקרים, איש פלאי, אשר אהב מאד את מרגולין, אמר עליו פעם: "מיהו זה שהכניס "ארוך-קודש" לתוך "בית יראה" זה?...". במסיבות הזמן הושלך העלם עם הוריו לארץ שוממה ורחוקה... וזאת היתה ארץ-אבות, ה מ ו ל ד ת העתיקה... ולפתע פתאום התעורר בו ה י ה ו ד י, וכוחות אהבה גדולים התגלו בו אל עמו, אשר לא ידעו, אל שפתו שלא שמעה ואל המולדת שלא חשד תחילה את קיומה.

עלם צעיר, זוקף, גבוה, אמיץ ידיים ואמיץ לב, בא למושבתנו. ג ב ו ר. הכל התברכו בו וראהו. לוית חן של טוב לב ושאר נפש רחפה על פניו.
הוא היה ממעיט מאוד דברים, אבל ידעתי כי לא שלום בנפשו, כי מקרקע אחד נעקר ובקרקע השני עוד לא הבה שרשים. הוא אהב עבודה וידע לעבוד, ויתמסר לגחלת אביו, כרם גפנים ושקדים, וגם בכרמי זרים עבד ויתפרסם כאחד המרכיבים וזומרי הגפנים הידועים, והמעדר והמחרשה היו "מנגנים" בידו. אבל ידעתי כי העבודה בלבד לא נותנת לו סיפוק וכי הוא מבקש דבר-מה ומתגעגע לדבר-מה שאינו יודע חקרו... הימים היו במושבות ימי התנגשויות עם השכנים. הוא לא ידע חת מסביו, הרגיש את עצמו באוירה של מלחמה כרג במים. ידע להשתמש בנשק ולדחור על סוס. עד מהרה התפרסם כאחד הגבורים בישוב, ויחד עם זה התקרב אל השכנים. למד לדבר ערבית וגם למד לדעת את מנהגי ונימוסי הערבים. הוא אהב את הבידואים. המצא בהם דבר-מה דומה לקוזאקים שלנו...

אנחנו קראנו לו לאואר, בנוסח רוסי, כאשר קראוהו בביתו. והערבים קראו לו חוג'ה נאזאר, ויתפרסם ביניהם מאד. ו"חבר" מצא לו, בהתנגשות אחת ליד היקב בראל"צ, בעת הבציר. עלם בידואי, בנו של שיק, ראש השבט שחנה על אדמת בארשבע, ועוד טרם נבנתה העיר במקום הזה, ע"י התורכים. עלם חסון וגבוה וטוב לב וישמו חסן. ויש אשר שניהם היו נודדים במשך שבועות בנגב ויש אשר גם אנכי הייתי נלווה אליהם.

הטילים האלה בארץ נתנו למרגולין אושר רב, אבל לפעמים גם צער רב. שנים רבות לא יכולתי להשתחרר מן הזכרון הקשה, כיצד זכמה דאבה נפשו למראה הראשון של... הירדן. ידעתי מראש כי הוא, אשר ראה את הדון ואת החלגה, יתאכזב קשה לראות את הירדן.

מרגולין היה תאבה במעט מעט בארץ, ויאהב את השפה, אף כי סגל אותה לעצמו אך בקושי רב, בעזרת חברנו החדש ש. וילקומין. הוא אהב את הבידואים, והוא שנה את התורכים. בכל כוחות נפשו שנאם. על ה"בקשיש", על ה"מעשר", על הרקבון ועל העזובה שנאם, ועל שנאתם ליהודים ולבידואים. וכשהיה מדבר על התורכים היה מכוון אגרוף וחורק שיניים. והוא אהב את הבריטים. ו"אדיאל" היה לו לשרת בצ"י הבריטי ולהשתתף עמם בשחרור הארץ מידי התורכים... ואת פקידי הבארון שנה, כמעט כאשר שנה את התורכים... ואת המלוה בריבית שנה, ויהי קורא להם "זייד" — הוא לא חשבם ליהודים... — ויהי קורא למרד... להתקומם ולגרש מן הישוב את פקידי הבארון ואת המלוים בריבית... משנת תרנ"ב ועד שנת תרס"ב חי ועבד עמנו ברחובות אליעזר מרגולין.

הוא היה בין "הרוכבים", שפגשו את ה' צ' ל, ראש הרוכבים. רכוב על סוסה אצילה נפלאה, שהשאל לו חברו שומר הכרמים, עטוף עביה וכפיפה עשה רושם חזק על האורח הרם. וכשנגש אח"כ חדר ורועד' ללחץ את ידו של הרצל, במשתה שנערך לו במושבה, הכירו ה' נ ש י א ויטפח בחיבה על כתפיו...

וכשהמשלחת הידועה לפאריס שבה בידים ריקות כעס מרגולין, מכר את כרמיו, שירש מאביו, סלק את חובות הוריו, הבטיח את קיום אחיו העוור ואחותו, ובידים ריקות הלך לאוסטרליה. אילו היו או "קייבוצים" בארץ היה תולך בודאי לקייבוצ... וכשנפרדנו, בפעם האחרונה, בבית העלמין ברחובות, ליד קברי הוריו, אמר לי: "אני אשוב לארצנו כמלח באניה צבאית בריטית לשחרר אותה מעולה של תורכיה, ועולה של פקידות הבארון מאליו יפול"...

מרגולין התנדב בראשית המלחמה לצבא האוסטרלי, השתתף במלחמת הדרדנלים והועבר לחזית בצרפת. הוא התחיל להצטיין מן הימים הראשונים ויהי לקצין, לקפטן, למיג'ר ולקולונל... בחזית הנהר סום התפרסם מאד ע"י כיבוש רמה חשובה מתוך אינציאטיבה עצמית וקיבל אות הצטיינות. הוא קנה לו שם בין החיילים כאילו הוא, "משוריי" בפני כדורים. פעמים מספר התפוצצו פצצות על ידו, מאות אנשים נהרגו והוא "רק" נפצע שלש פעמים. פעם אחת נפלה פצצה אל חפירת ההגנה שלו ברגע שזוכה וממלא מקומו נהרג. אבל פצצו השלישי היה אנוש

זכשהתראפ הציעו לו לשוב לאוסטרליה, אבל דבר הגדודים העבריים והתכוננותם להשתתף בחזית הארץ, הגיע לאזנו, ויבקש לספחהו אל הגדודים האלה, ובקשתו נתמלאה, וישלח מצרימה...

בבאנו לקאנטארה בא מרגולין לדאוג לצרכינו. באנו להלמיה — מרגולין יצא לקראתנו רכוב על סוסו, בראש תומורת צבאית. ועודנו יושבים על חבילותינו באו, הסירו מעלי את הבגדים ה"מזרחיים", אשר עוד לבשנו, לבשוני בגדי חייל, והביאוני לפני הקולונל באהלו. עד אשר יבוא הקולונל סמואל מלונדון, שנמנה לעמוד בראש גדודנו, פקד עלינו באופן זמני מרגולין, שהיה מפקדו של גדוד האמריקאים.

מרגולין קבלני בשמחה ויאמר לי: "דע לך, בחוץ אני קולונל ואתה חייל. באהלי אתה משה ואני לוד, כאשר היינו ברחובות". ספרתי לו, ע"פ בקשת חברי, כי בגדוד נבחרה מועצה והיא רוצה להתייצב לפניו. הוא נחץ גיחוכו הטוב ויאמר לי: "דע לך, כי אסור לי לאשר דבר כזה, אשר יחשב בעיני המפקדה הראשית כסטיה מן המשמעת. עלי לבוא בדברים עם החיילים במישרין או ע"י הקצינים שלי, ולא ע"י מועצה נבחרת... אבל אני יודע את רוח אנשיכם... אבוא בדברים עם המועצה באופן פרטי באהלי, אבל לא באופן רשמי במשרד. ואבקש מכולכם לדעת ולזכור כי התנדבתם לצבא, ועליכם לשמור על העיקר, על המשמעת, ולזכור כי חיילים אתם..."

ובנסו האהלה קצינים גבוהים. קמתי לפניהם. פני מרגולין נתכסו צל ויאמר לי רוסית: "כאן אתה שווה לכולם ויקר לי מכולם ואל תקום מפניהם". ויצגיני כידי נעוריו... מטופני אם ה"גויים" הבינוהו...

מרגולין קבל עלי להכשירני במשך שלושה חדשים לחזית, ויגש לעבודתו במרץ רב. ואנחנו שמחנו בכך, אף שהחום המצרי הקיץ הציקנו מאוד. מרגולין היה לנו מפקד, מורה ואב גמ יחד. הוא דאג לנו תמיד וחרד לגורלנו. יום היה מבקרנו בתרגילינו ויום היה בא אל המטבח לטעום ממאכלינו. הוא השתדל להיטיב גם את הלך-הרוחות. קבל באהלו את מועצת הגדוד. התיר לנו לסדר "מועדון", לערוך ספריה, להוציא "עתון" פנימי וגם לסדר "קונצרטים" לפי רוחנו. פעם אחת הביא עמו גנרל מהמפקדה העליונה לראות את החיל שאנו עושים בתרגילינו. והגנרל גיבא לנו עתיד של "חיילים". בארץ התחילו ההכנות להתקפה על צפון הארץ ומרגולין נקרא לבוא ארצה עם גדודו. הצטרפנו מאוד כי יעזבנו ואף הוא הצטער, ולפני לכתו מאתנו אמר לנו: "אילו היתה לי שהות עוד שלושים יום — והייתי יכול להמליץ עליכם כמוכנים לחזית..."

בימי ההתקפה עלה בגורלו של הגדוד הל"ט, שבראשו עמד מרגולין, לחצות את הירדן מול יריחו ולכבוש את סלט. המעבר לסלט היה קשה ומעייף והוא הלך תמיד עם חייליו לאמץ את רוחם. הוא נמנה להיות מושלה של סלט.

עם גמר המלחמה בחזיתות ועם התחלת פירוק הגדודים נמנה מרגולין למפקד הגדוד הארצישראלי ה-40 שעדיין היה קיים. ובארץ היתה האווירה כבדה ומתוחה. ותפקידו של מרגולין, למצוא את הקו הנכון בין המשמעת הצבאית ובין החובה הישובית, היה כבד מאוד. הוא מצא את הדרך ולא אבד את חינו ואת משקלו לא במפקדה הראשית ולא אצל "הבחורים". עד שבא היום הרע והמר של הפרעות ביפו ובתל-אביב. הוא העדיף אז את בטחון הישוב על המשמעת. הוא הציל את תל-אביב משפיכת דמים מרובה, אבל קיפח את מעמדו הצבאי, ומוכרת היה לעזוב את הארץ.

(מתוך הספרו של מ. סמילנסקי)